

فصلنامه علمی
اقتصاد و مدیریت شهری

فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۰(۲(پیاپی ۳۸)، ۱۶۰-۱۴۷

www.iueam.ir

نمایه در ISC، EconLit، Econbiz، EBZ، GateWay-Bayern، SID، Google Scholar، Noormags، Magiran،

Civilica، RICEST، Ensani

شاپا: ۲۸۷۰-۲۳۴۵

واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران)

فرزانه ساسان‌پور*

دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

علیرضا فاریابی

دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

محمد جوشن‌پور

دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

یحیی رمضانی

دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، مشهد، ایران

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۱۳ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۲۵

چکیده: در دهه‌های اخیر، اصلاح ساختار نظام مدیریتی کشور و تطابق آن با تحولات نوین در عرصه مدیریت شهری و توجه به رویکردهای نوین حکمروایی خوب شهری با توجه به ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهرهای ایران مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان شهری بوده است. پژوهش حاضر به منظور سنجش و رتبه‌بندی نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ تهران از لحاظ حکمروایی خوب شهری با روش تحلیلی- توصیفی و با استفاده از داده‌های استخراج‌شده از پرسشنامه‌های میدانی در جامعه آماری منطقه ۱۶ به‌وسیله نمونه‌گیری تصادفی، گردآوری شده است. با استفاده از مدل ویکور، به رتبه‌بندی نواحی و ارزیابی آنها با بهره‌گیری از شاخص‌های مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت‌محوری، مسئولیت‌پذیری، کارایی- اثربخشی و اجماع‌محوری پرداخته شد که توسط مدل وزن‌دهی آنتروپی‌شانون مشخص گردید که شاخص‌های مشارکت، قانون‌مداری و مسئولیت‌پذیری به‌عنوان مهمترین شاخص‌های پژوهش، ایفای نقش می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد ناحیه ۳ به‌عنوان بهترین ناحیه و ناحیه ۱ به‌عنوان ضعیف‌ترین ناحیه از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری می‌باشند. به طور کلی تفاوت زیادی بین نواحی مختلف منطقه ۱۶ از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وجود ندارد و عملکرد کل منطقه ۱۶ در ارائه شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، ضعیف ارزیابی گردید.

واژگان کلیدی: مدیریت شهری، حکمروایی خوب شهری، مشارکت، قانون‌مداری، مسئولیت‌پذیری، مدل ویکور، منطقه ۱۶ شهر تهران

* نویسنده مسئول: sasanpour@khu.ac.ir

۱- مقدمه

شهر در حیات مدنی از سه رکن اصلی شهروند، کالبد شهر و مدیریت شهری تشکیل می‌شود. شهروند و مدیریت شهری، ماهیت فاعلی و کالبد شهر ماهیتی انفعالی دارند. انسان بنا به مدنی بالطبع بودن میل به شهروندی دارد و نیازمند حیات مدنی است و مدیریت شهری مکلف به سازماندهی و مدیریت کالبد شهر است. در شهر شهروندمدار برای بهبود و توانمندسازی مدیریت امور شهری ضرورت مشارکت همه بهره‌وران شامل دولت، بخش خصوصی و نهادهای غیردولتی، مردم و شهروندان ایجاد می‌کند و شهروندان باید به نوبه خود برای بهبود شهر قدم‌های مؤثری بردارند (ساسان‌پور و آزادبخت، ۱۳۹۳). تفکر و عمل برای اداره امور شهر را می‌توان هم‌زاد پدیده شهر، زندگی و تاریخ انسان دانست (کاظمیان، ۱۳۹۵). آنچه امروزه در اداره امور شهر مورد توجه و تأکید قرار می‌گیرد و به عنوان پارادایمی در مدیریت شهرها معرفی می‌شود، بهره‌گیری از الگوی حکمروایی خوب شهری بوده که در آن دولت، شهروندان و نهادهای خصوصی در یک جریان افقی و فرابخشی به مشارکت می‌پردازند. در این بستر است که می‌توان امیدوار به حل مشکلات و معضلات ساختاری و کارکردی شهرها بود (حبیبی و محبوبی، ۱۳۹۸).

در ایران، به دلیل وجود ساختارهای کهن سیاسی و اداری، نحوه شکل‌گیری و عملکرد مدیریت شهری بسیار متفاوت با کشورهای غربی بوده است. در طول صدسال گذشته علی‌رغم تمام تحولات سیاسی و اجتماعی در کشور، مدیریت شهری در ایران همواره مشروعیت خود را از حکومت مرکزی اخذ کرده و در خدمت آن عمل کرده است. مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران مانند سایر شهرهای بزرگ و میانه ایران به جز تفاوت در جزئیات، از همان الگوها و ساختار مدیریتی حاکم بر کشور پیروی می‌کند؛ از این رو اصلاح و بازنگری ساختار نظام مدیریتی در کشور و تطابق آن با تحولات نوین در عرصه مدیریت شهری به‌طور جدی ضروری می‌باشد و باید از بین

رویکردهای نوین و شرایط و ویژگی‌های ضروری اجتماعی-اقتصادی حاکم بر مدیریت شهری ایران، از رهیافت‌های مؤثر در اصلاح و ارتقای مدیریت شهرها بهره برد. مدیریت جدید شهری با محور قرار دادن محلات شهری قصد دارد با درک نیازهای شهروندان محلی با آگاه ساختن سطوح بالاتر از خواسته‌های آنان و به عبارتی دیگر همسو کردن آنها، هم مدیران شهر را در تأمین نیازهای ساکنان شهر یاری دهد و هم شهروندان به نحو مؤثری در سرنوشت خود دخالت کنند و زمینه مساعدی برای رضایت بیشتر آنان فراهم شود (موحد و همکاران، ۱۳۹۳).

منطقه ۱۶ شهر تهران نیز مانند دیگر مناطق شهری، با مشکلات و نارسایی‌های مدیریتی فراوانی مواجه است؛ از جمله مشکلات عدیده‌ای که می‌توان به آنها اشاره کرد وجود آسیب‌های اجتماعی فراوان در سطح محلات منطقه، عدم تناسب و توازن در شکل‌گیری بافت‌های محلی ناشی از عدم مدیریت و برنامه‌ریزی‌های مناسب، عدم وجود یکپارچگی در سطح مدیریت شهری، عدم تناسب امکانات عمومی در مقایسه با افزایش جمعیت و همچنین توسعه محله‌های شهری، فقدان استفاده از نظرات ساکنین برای بهبود وضعیت محله‌ها، سطح پایین رفاه و آسایش در بین شهروندان، سطح پایین مشارکت، عدم ارتباط بین شهروندان با شهرداری یا شورای شهر و غیره. در پژوهش حاضر با توجه به این مشکلات و ارتباط قوی که بین مشکلات منطقه با چارچوب و شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وجود دارد، سعی شده است که نواحی و محلات منطقه ۱۶ شهر تهران از نظر سطح برخورداری از شاخص‌های حکمروایی، بررسی و با استفاده از روش ویکور، به رتبه‌بندی این مناطق پرداخته شود. از این رو سؤالات پژوهش عبارتند از:

- شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در منطقه ۱۶ در چه وضعیتی قرار دارند؟
- آیا وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در محلات منطقه ۱۶ با یکدیگر تفاوت معناداری دارد؟

- کدام یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در ناحیه منطقه ۱۶ در وضعیت بهتری قرار دارند؟

۲-پیشینه پژوهش

الف) پژوهش‌های خارجی

جیانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی، به بررسی حکمروایی شهری و نقد نقاط ضعف شیوه‌های موجود حکمروایی شهری پرداخته است. وی در این پژوهش حرکت شهرها به سمت حکمروایی خوب شهری را به عنوان راهکاری ضروری در جهت حل مشکلات شهری کنونی می‌داند. همچنین با توجه به نتایج این پژوهش، حکمروایی خوب شهری صرفاً استفاده از زیرساخت‌های ارتباطی نوین و فناوریانه نیست بلکه مهمترین اصل در حکمروایی هوشمند، تغییر دیدگاه شهروندان و مدیران شهری به حکمروایی و نحوه ارتباط شهر و شهروندان است.

گیمارس^۲ و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «حکمروایی و کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند»، ضمن اشاره به این که گسترش شهرها طی چند دهه گذشته به معنای انطباق شهرها با حداقل شاخص‌های کیفیت زندگی است، به بررسی شاخص‌های حکمرانی و شاخص‌های کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند پرداختند. نتایج نشان دادند افزایش ضریب و توجه به شاخص‌های حکمرانی موجب تقویت و افزایش سطح شاخص‌های کیفیت زندگی می‌شود. در واقع می‌توان گفت که افزایش سطح کیفیت زندگی شهروندان در شهر هوشمند تا حد زیادی در گرو توجه و تحقق شاخص‌های حکمروایی شهری می‌باشد و این دو مؤلفه تا حد زیادی از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند.

آدینک^۳ (۲۰۱۹) در کتاب خود با عنوان «مفاهیم حکمروایی خوب شهری»، حکمروایی خوب را بالاترین مرحله برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری معرفی

می‌کند و به ضرورت توجه به حکمروایی شهری برای تحقق شهرهای پایدارتر و مشارکتی‌تر تأکید کرده است. به اعتقاد نویسنده در حکمروایی شهری مردم، سازمان‌های مردم‌نهاد و ذی‌نفعان در تنظیم برنامه‌ها، چشم‌انداز و اهداف شهر مشارکت دارند و به طور مشخص نیز بر اجرای طرح‌ها نظارت می‌کنند. در واقع در این روش حکمرانی، برنامه‌ریزی‌ها از پایین به بالا انجام و به مدیران ارائه می‌شود.

بان^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «نقش حکمروایی خوب شهری در ارائه خدمات عمومی بهتر»، حکمروایی شهری را یکی از اهداف توسعه پایدار معرفی کرده و معتقد است حکمروایی شهری، گامی مهم در مشارکت برای توسعه و بهبود ارائه خدمات به شهروندان است. در این پژوهش بر همکاری سازمان‌های دولتی و غیردولتی و همچنین توجه به تمامی شهروندان در سیاست‌گذاری و تخصیص منابع و امکانات تأکید شده است. همچنین نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در صورت تحقق حکمروایی خوب شهری بسیاری از مسائل و مشکلات شهری؛ از جمله نابرابری‌های فضایی، فقر خدماتی و نابرابری‌های اجتماعی کم‌رنگ‌تر خواهد شد.

پاپوویچ^۵ (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی حکمروایی خوب و سیاست کاهش فقر در کشور اوکراین پرداخت و از سه شاخص عمده حکمروایی؛ یعنی مشارکت، پاسخگویی و شفافیت استفاده کرده است. نتایج تحقیق نشان دادند که با توجه به اهداف توسعه هزاره در کاهش فقر، تکامل حکمروایی خوب در کاهش فقر روستایی در اوکراین مؤثر بوده و بهره‌بردن از شاخص‌های حکمروایی خوب، بسیار مناسب‌تر از شرایط کنونی آن کشور در کاهش فقر می‌باشد.

گانی و دانکن (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخص حکمروایی برای جزایر کوک»، سه بعد از حکمروایی؛ شامل قانون‌مداری، اثربخشی و کیفیت

1- Jiang

2- De Guimarães

3- Addink

4- Bano

5- Popovych

نشان دادند که در محله‌های موردبررسی، شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در وضعیت مطلوبی قرار ندارند.

حسینی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران»، دو هدف اصلی را دنبال کرده است: اول، بررسی وضعیت حکمروایی شهری در شهر تربت حیدریه و دوم، تلاش برای شناخت تفاوت‌ها و تشابه‌ها در نوع نگاه و ادراک دو ذی‌نفع اصلی در موضوع حکمروایی خوب از شاخص‌های حکمروایی در شهر تربت حیدریه. بررسی‌ها نشان دادند که از مجموع ۹ شاخص اصلی حکمروایی شهری موردبررسی در این پژوهش در ۸۰ درصد آنها، میانگین امتیازهای شهروندان پایین‌تر از کارشناسان بوده است. تأکید این پژوهش بر صوری بودن و شعاری بودن مشارکت در سازمان‌ها و نهادهای مدیریتی شهری و نگاه عوام‌فریبانه و استفاده‌های ابزاری و سیاسی مدیران از مفهوم مشارکت می‌باشد. نتیجه نهایی این پژوهش گویای این است که پیاده‌سازی حکمروایی خوب شهری در تربت حیدریه نیازمند وجود عزم سیاسی و اراده قوی در سطوح بالای حاکمیت و به‌خصوص اعتقاد آنها به چنین الگوی مدیریتی است.

موحد و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای، به بررسی حکمروایی خوب شهری در محلات ۱۳ گانه منطقه ۱۹ شهرداری تهران با استفاده از شاخص‌های مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت‌محوری، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی و اجماع‌محوری پرداختند. نتایج پژوهش نشان دادند تنها ۲۴ درصد از محله‌ها دارای وضعیت حکمروایی خوب می‌باشند.

ساسان‌پور و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای، به بررسی محلات ۱۰ گانه منطقه ۱۰ تهران از لحاظ حکمروایی خوب شهری پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که میان محلات منطقه ۱۰ از لحاظ حکمروایی خوب شهری تفاوت زیادی وجود دارد.

زندگی را با معیارهای مختلف اندازه‌گیری کردند. نتایج نشان می‌دهد که عملکرد حکمروایی در جزایر کوک بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ به دلایل بی‌ثباتی سیاسی و افزایش فساد با رکود مواجه شده است.

ب) پژوهش‌های داخلی

پوراحمد و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان تحلیل آثار فضایی حکمروایی مطلوب بر زیست‌پذیری شهری (مناطق ۱۱ و ۱۲ تهران) ضمن تأکید بر توجه به حکمروایی خوب شهری جهت تحقق زیست‌پذیری شهری و افزایش رفاه شهروندان، به بررسی شاخص‌های حکمروایی در مناطق ۱۱ و ۱۲ شهر تهران پرداختند. نتایج نشان دادند وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و زیست‌پذیری در کانون‌های جرم‌خیز بخش مرکزی شهر تهران، نامطلوب بوده و همچنین بین شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و زیست‌پذیری شهری، رابطه ضعیف تا متوسطی وجود دارد.

حکمت‌نیا و همکاران (۱۳۹۶) مقاله‌ای با عنوان «بررسی و تحلیل حکمروایی خوب شهری در ایران، مورد مطالعه: شهر ایلام»، به منظور سنجش نواحی چهارده گانه شهر ایلام به لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری انجام دادند. نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاکی از آن است که سطح تمام شاخص‌های حکمرانی خوب در شهر ایلام پایین‌تر از سطح متوسط می‌باشد.

زیاری و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای، به ارزیابی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر زیست‌پذیری شهر بوشهر پرداختند. نتایج نشان داد که وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و زیست‌پذیری در شهر بوشهر نامطلوب می‌باشد. همچنین بین شاخص‌های حکمروایی خوب شهری و زیست‌پذیری شهری رابطه ضعیف تا متوسطی وجود دارد.

پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای، به بررسی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در محله‌های مرکزی شهر مریوان پرداختند. نتایج پژوهش

۳- مبانی نظری

مدیریت شهری یک مفهوم فراگیر است و هدف آن، تقویت سازمان‌های دولتی و غیردولتی برای شناسایی برنامه‌ها و سیاست‌های گوناگون و پیاده‌سازی آنها با نتایج بهینه است. مدیریت شهری به تمامی نهادها، سازمان‌ها و افرادی گفته می‌شود که به صورت رسمی یا غیررسمی در فرایند مدیریت شهر اثرگذار هستند. پس مدیریت شهری فقط شهرداری و شورای شهر نمی‌باشد و هر عنصری که به شکلی در فرایند مدیریتی شهر تأثیری دارد در این حیطه قرار دارد. اهداف مدیریت شهری عبارتند از (لطفی و همکاران، ۱۳۸۸):

- ارتقای شرایط کار و زندگی همه جمعیت شهر با توجه به افراد و گروه‌های کم‌درآمد

۲- تشویق توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار

۳- حفاظت از محیط کالبدی.

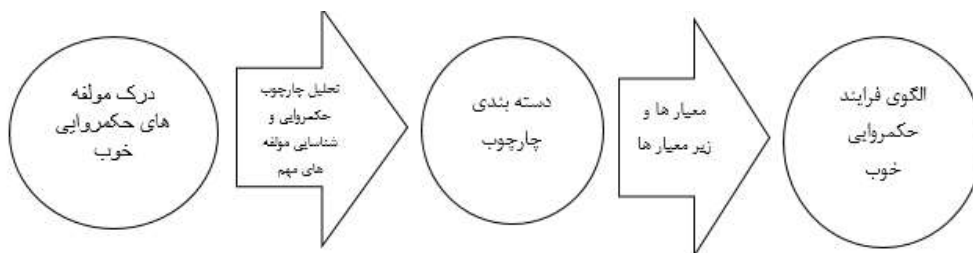
در گذشته، معنای حکومت محدود به اعمال قدرت سیاسی برای مدیریت امور یک کشور بود. تقریباً بعد از دو دهه، یک تعریف کلی‌تر و واضح‌تر به دست آمد مبنی بر اینکه حکومت یک مقام حاکم برای ایجاد و اجرای قوانین به منظور ارائه خدمات عمومی است. پس اگر هدف بالا بردن کیفیت زندگی شهروندان باشد، میزان سنجش عملکرد برای تشخیص حکمرانی خوب مهم است. بدین منظور نخست، باید مؤلفه‌های حکمرانی خوب را درک کنیم؛ زیرا شناخت و درک این مؤلفه‌ها تضمینی برای به ارمغان آوردن توسعه پایدار است. در این زمینه حکمرانی زیست‌محیطی نشان می‌دهد که ضرورت حمایت جامعه از برنامه‌ریزی اکولوژیکی، مدیریت سازگار و رهبری قوی می‌تواند هم به نفع تنوع زیستی و هم به نفع مردم باشد؛ به‌طوری که توسعه تنها منحصر به محیط یا اقتصاد نیست، بلکه گسترش عناصر اجتماعی و دیگر عناصر حکومت را هم شامل می‌شود (Biswas et al., 2019). حکومت، ساختار سازمانی رسمی و جایگاه تصمیم‌گیری اقتدارمآبانه است که

دربگیرنده شاخه‌های اجرایی و قانون‌گذاری کشور و نیز کسانی است که آنها را کنترل می‌کنند. در مقابل، حکمروایی، کنش، شیوه یا سیستم اداره است که در آن مرزهای بین سازمان‌ها و بخش عمومی و خصوصی درهم می‌روند. جوهره حکمروایی، وجود روابط متعامل بین و درون حکومت و نیروهای غیرحکومتی است. حکمروایی تلویحاً به معنی اقدام و وجود اهداف مشترک، چارچوب‌های ارزشی و قواعد مشترک، تعامل پیوسته و خواست برای دستیابی به منفعت جمعی است که از طریق اقدامات انفرادی قابل حصول نیست. حکمروایی به روابط بین دولت و جامعه مدنی، حاکمان و حکومت‌شوندگان و حکومت مربوط است (برک‌پور و اسدی، ۱۳۹۰).

حکمرانی شایسته چیزی فراتر از کتاب قانون به‌منظور قانون‌مند کردن رفتار حکومت است و تلاشی جمعی برای توسعه پایدار است که آن را حکومت محلی، گروه‌های جامعه مدنی و بخش خصوصی، هماهنگ با یکدیگر انجام می‌دهند. همچنین کارآفرینی برای نیل به اهداف عمومی است و دیگر اینکه پاسخ خلاقانه‌ای به نیازهای محلی با استفاده از منابع محلی است. به عبارتی، سازمان‌ها و نهادهایی را ایجاد می‌کند که تلاش‌هایی چندجانبه را با ادغام سازمان‌های محلی، شرکت‌های خصوصی و عاملان دولتی هماهنگ کنند (نوروزی شیخ‌لر، ۱۳۹۶). حکمرانی شایسته مستلزم آن است که حکومت، خود را به عاجل‌ترین و ثمربخش‌ترین وظایف محدود کند و فراتر از توانایی‌ها و منابع تجهیز شود، این یعنی همکاری نزدیک با جامعه مدنی در تمام شکل‌های آن با گروه‌های محلی، سازمان‌های غیردولتی (NGO)، دسته‌های مذهبی، فعالیت‌های موسوم به خودیاری و نیز با افرادی که خواهان بهبود تأمین کالاهای جمعی هستند یا می‌خواهند شبکه‌هایی میان افرادی که نیاز به کمک دارند و کسانی که مایل به یاری هستند ایجاد کند.

بنابر منشور HABITAT سازمان ملل متحد، حکمروایی خوب شهری اصول به هم وابسته پایداری، برابری، کارآمدی، شفافیت و پاسخگویی، امنیت، فعالیت‌های مدنی و شهروندی را توصیف می‌کند. با توجه به مطالب بیان شده، حکمروایی خوب شهری عبارت است: از رابطه صحیح بین حکومت‌کنندگان و شهروندان که هدف آن، به بیشینه رساندن بهزیستی عمومی، توجه به برخورداری مادی و معنوی انسان‌ها و رضایت‌های مادی و معنوی آنها، رفع نیازها و حمایت از حقوق اساسی و آزادی شهروندان می‌باشد (ساسان‌پور و عبداللهی، ۱۳۹۶). همچنین معیارهای حکمروایی خوب شهری عبارتند از: مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۲).

نظریه برایان مک لالین در دهه هفتاد به بررسی مفهوم حکمروایی شهری می‌پردازد. به نظر وی در جامعه، نهادهای مدنی در قالب تجلی رفتارهای شهری شکل می‌گیرند، به همین سبب نسبت به تغییرات اجتماعی اهمیت بیشتری دارند و اولین حرکت‌های اجتماعی در شهرها شکل گرفته و قوام می‌یابند. از نظر او حکمروایی نوعی فرایند است. این فرایند متضمن نظام به هم پیوسته‌ای است که هم حکومت و هم اجتماع را دربر می‌گیرد. پاسخگویی، تناسب و آینده‌نگری در مدیریت، توانایی برخورد مؤثر با مسائل جاری و پیش‌بینی رویدادها نه تنها به شبکه‌های سازمانی رسمی، بستگی دارد بلکه نیازمند شبکه‌ای غیررسمی است. شبکه‌هایی که مردم را قادر می‌سازند زمانی که شبکه‌های رسمی در کار فرو می‌مانند آن را به انجام رسانند (مرتضوی، ۱۳۹۲).

شکل ۱- روش‌شناسی ایجاد چارچوب مناسب برای حکمروایی خوب

منبع: (Biswas et al., 2019)

منطقه ۱۶ جمع‌آوری شده است که پایایی پرسشنامه طراحی شده با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۴۲ بوده است که در واقع نشان از پایایی مطلوب پرسشنامه طرح شده دارد. شاخص‌های مورد استفاده شامل هشت شاخص مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی است. سپس با بهره‌گیری از مدل آماری وزن‌دهی آنتروپی‌شانون و تکنیک رتبه‌بندی ویکور، نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ تهران از لحاظ شاخص‌های

۴- روش تحقیق

با توجه به مؤلفه‌های موردبررسی، پژوهش و ماهیت موضوع، رویکرد حاکم در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی و جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای-اسنادی می‌باشد و همچنین از روش‌های میدانی و تهیه پرسشنامه با استفاده از نظر صاحب‌نظران نیز برای سنجش میزان مطلوبیت شاخص‌ها در منطقه ۱۶ استفاده شده است. روش نمونه‌گیری نیز تصادفی می‌باشد که حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران محاسبه شده که با توجه به نتایج حاصل تعداد ۳۵۴ پرسشنامه از ساکنین

حکمروایی خوب شهری رتبه‌بندی و طبقه‌بندی شده‌اند.

قلمرو مورد مطالعه

منطقه ۱۶ در جنوب شهر تهران قرار دارد. این منطقه از شمال با مناطق ۱۱ و ۱۲ و خیابان شوش حدفاصل انبار نفت و میدان شوش همسایه است. همچنین از شرق به منطقه ۱۵، از جنوب به منطقه ۲۰ و از غرب به مناطق ۱۷ و ۱۹ بزرگراه شهید تندگویان - خیابان بهمنیار محدود می‌شود. شهرداری منطقه ۱۶ در میدان بهمن، ابتدای دشت آزادگان جنوبی، بعد از فرهنگسرای بهمن قرار دارد. این شهرداری دارای ۶ ناحیه است و مرکز آن در میدان بهمن - ابتدای دشت آزادگان جنوبی - بعد از فرهنگسرای بهمن قرار دارد. در حال حاضر منطقه ۱۶ به شش ناحیه و ۲۲ محله تقسیم می‌شود. مشاور پروژه طرح تفصیلی، پیشنهادهای خود را مبتنی بر طرح نهایی یعنی ۷ ناحیه و ۳۷ محله تهیه کرده است. در عین حال مشاور پیشنهاد افزایش وسعت منطقه و اضافه شدن اراضی شرقی بزرگراه تندگویان به عرصه منطقه ۱۶ را ارائه داده است، با این حال، علی‌رغم تصویب طرح تفصیلی، پیشنهادات تغییر تعداد محلات و محدوده نواحی در دستورالعمل اجرایی قرار نگرفته است. نواحی منطقه شش تهران شامل موارد زیر می‌باشد: ناحیه ۱؛ جوادیه، ناحیه ۲؛ نازی‌آباد، ناحیه ۳؛ خزانه،

شهرک شهید بعثت و شهید رجایی، ناحیه ۴؛ یاخچی‌آباد، ناحیه ۵؛ علی‌آباد جنوبی و تختی و ناحیه ۶؛ باغ آذری.

۵- یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی پژوهش

بررسی ویژگی سنی پاسخگویان در جامعه مورد مطالعه نشان می‌دهد که از مجموع ۳۵۴ نفر پاسخگو در جامعه مورد مطالعه، ۵۷ درصد مرد و ۴۳ درصد زن بوده‌اند. از این تعداد ۱۱/۵ درصد دارای مدرک فوق‌لیسانس، ۳۶ درصد دارای مدرک لیسانس، ۲۴ درصد دارای مدرک فوق‌دیپلم و ۲۸/۵ درصد هم دیپلم و زیردیپلم بوده‌اند. همچنین از مجموع افراد پاسخگو، ۶۲ درصد دارای ۴۰ سال سن به پایین و ۳۸ درصد افراد هم بالای ۴۰ سال داشته‌اند.

یافته‌های تحلیلی پژوهش

پس از بررسی نواحی مورد مطالعه و با استفاده از اطلاعات به‌دست آمده از پرسشنامه‌های آماری از نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ تهران، شاخص‌های بیان شده شامل مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی و اجماع‌محوری با استفاده از مدل ویکور برای رتبه‌بندی نواحی مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱- ماتریس تصمیم‌گیری

مشارکت	قانون‌مداری	پاسخگویی	مسئولیت‌پذیری	عدالت‌محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع‌محوری
ناحیه ۱	۲/۱	۱/۷	۳/۱	۲/۴	۲/۱	۱/۵	۲/۳
ناحیه ۲	۲	۱/۸	۲/۹	۲/۲	۲	۱/۹	۲/۲
ناحیه ۳	۲/۸	۲/۱	۳	۲/۲	۱/۸	۱/۷	۱/۹
ناحیه ۴	۲/۲	۲	۲/۵	۲/۱	۲/۴	۱/۶	۱/۵
ناحیه ۵	۲/۱	۱/۹	۲/۱	۱/۷	۲	۱/۸	۱/۷
ناحیه ۶	۱/۸	۲	۲	۱/۸	۲	۱/۶	۱/۸

مرحله اول از مدل رتبه‌بندی ویکور، ابتدا به تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری پرداختیم. در این ماتریس، شاخص‌های مورد نظر در ستون‌ها و نواحی منطقه ۱۶ در ردیف‌ها قرار گرفتند و داده‌های استخراج شده از منابع آماری که مشخصاً پرسشنامه‌های میدانی هستند که بر اساس میانگین طیف لیکرت (از ۱ تا ۵ به ترتیب از ضعیف تا عالی) به‌دست آمده‌اند در خانه‌های جدول قرار گرفتند. همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، برای

مثال ناحیه ۳، با میانگین ۲/۸ بیشترین سطح مشارکت را در بین سایر نواحی دارا می‌باشد، همچنین در همین شاخص، ناحیه ۶ با میانگین ۱/۸ پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده است. در شاخص پاسخگویی نیز مشاهده می‌شود که ناحیه ۱ با میانگین ۳/۱، بالاترین رتبه و ناحیه ۶ با میانگین ۲، پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند و همچنین میانگین دیگر شاخص‌ها و رتبه‌های نواحی در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲- ماتریس نرمال‌شده (ماتریس مقادیر نرمال شده برای شاخص‌های منتخب پژوهش)

مشارکت	قانون‌مداری	پاسخگویی	مسئولیت‌پذیری	عدالت‌محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع‌محوری
ناحیه ۱	۴/۴۱	۲/۸۹	۹/۶۱	۵/۷۶	۴/۴۱	۲/۹۹	۲/۹۹
ناحیه ۲	۴	۳/۲۴	۸/۴۱	۴/۸۴	۴	۵/۷۶	۴/۸۴
ناحیه ۳	۷/۸۴	۴/۴۱	۹	۴/۸۴	۳/۲۴	۱۰/۸۹	۳/۶۱
ناحیه ۴	۴/۸۴	۴	۶/۲۵	۴/۴۱	۵/۷۶	۲/۵۶	۲/۲۵
ناحیه ۵	۴/۴۱	۳/۶۱	۴/۴۱	۲/۸۹	۴	۳/۲۴	۲/۸۹
ناحیه ۶	۳/۲۴	۴	۴	۳/۲۴	۴	۲/۵۶	۱۳/۶۹
جمع	۲۸/۷۴	۲۲/۱۱	۴۱/۶۸	۲۱/۵۷	۲۵/۴۱	۱۷/۱۱	۵۱/۳۳
جذر	۵/۳۶	۴/۷۰	۶/۴۵	۴/۶۴	۵/۰۴	۴/۱۳	۷/۱۶

با توجه به جدول ۲، به منظور قابل مقایسه شدن مقیاس‌های اندازه‌گیری و سنجش میزان برخورداری هر یک از نواحی از شاخص‌های حکمروایی خوبی شهری، از

بی‌مقیاس نمودن ماتریس تصمیم‌گیری به روش نورم مطابق فرمول زیر استفاده گردید:

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}}$$

جدول ۳- مجذور ماتریس نرمال‌شده (تقسیم هر یک از مقادیر نرمال شده بر جذر مجموع)

مشارکت	قانون‌مداری	پاسخگویی	مسئولیت‌پذیری	عدالت‌محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع‌محوری
ناحیه ۱	۰/۸۲۲	۰/۶۱۴	۱/۴۸۹	۱/۲۴۱	۰/۸۷۵	۰/۴۱۷	۰/۶۷۱
ناحیه ۲	۰/۷۴۶	۰/۶۸۹	۱/۳۰۳	۱/۰۴۳	۰/۷۹۳	۰/۸۰۴	۱/۰۸۷
ناحیه ۳	۱/۴۶۲	۰/۹۳۸	۱/۳۹۵	۱/۰۴۳	۰/۶۴۲	۱/۵۲۰	۰/۸۱۱
ناحیه ۴	۰/۹۰۲	۰/۸۵۱	۰/۹۶۸	۰/۹۵۰	۱/۱۴۲	۱/۲۵۶	۰/۵۰۵
ناحیه ۵	۰/۸۲۲	۰/۷۶۸	۰/۶۸۳	۰/۶۲۲	۰/۷۹۳	۱/۲۵۶	۰/۶۴۹
ناحیه ۶	۰/۶۰۴	۰/۸۵۱	۰/۶۲۰	۰/۶۹۸	۰/۷۹۳	۱/۹۱۲	۰/۷۲۸

در جدول ۳، جذر هر یک از ماتریس‌های نرمال شده نشان داده شده است؛ به گونه‌ای که هر

یک از مقادیر نرمال شده بر جذر مجموع تقسیم شده است.

جدول ۴- وزن‌های به‌دست آمده با استفاده از ضریب آنتروپی شانون برای شاخص‌های منتخب پژوهش

مشارکت	قانون‌مداری	پاسخگویی	مسئولیت‌پذیری	عدالت‌محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع‌محوری
۰/۱۹۰	۰/۱۴۰	۰/۱۳۰	۰/۱۴۰	۰/۹۰	۰/۹۰	۰/۱۰۵	۰/۱۱۵

اثربخشی‌ترین شاخص می‌باشد و بعد از آن شاخص‌های قانون‌مداری و مسئولیت‌پذیری با وزن ۰/۱۴۰ می‌باشند. همچنین شاخص پاسخگویی با وزن ۰/۱۳۰ در رتبه سوم، شاخص کارایی و اثربخشی با وزن ۰/۱۰۵ در جایگاه چهارم، شاخص اجماع‌محوری با وزن ۰/۱۱۵ در رتبه پنجم و شاخص‌های عدالت‌محوری و شفافیت هم در جایگاه آخر قرار گرفته‌اند.

برای بیان اهمیت نسبی خصوصیت‌ها و معیارها باید وزن نسبی آنها را تعیین کرد. وزن معیارها را باید با استفاده از جمله روش BMW یا روش AHP یا روش آنتروپی‌شانون محاسبه کرد که در این مقاله، از روش آنتروپی برای وزن‌دار کردن ماتریس نرمال استفاده شده است. جهت وزن‌دار کردن، مقادیر ماتریس نرمال هر یک از گزینه‌ها بر وزن معیارها ضرب می‌گردد. با توجه به جدول ۴، شاخص مشارکت با وزن ۰/۱۹۰ مهم‌ترین و

جدول ۵- ضرایب هر یک از شاخص‌ها به تفکیک نواحی

مشارکت	قانون‌مداری	پاسخگویی	مسئولیت‌پذیری	عدالت‌محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع‌محوری
۰/۱۵۶	۰/۰۸۵	۰/۱۹۳	۰/۱۷۳	۰/۷۸۷	۰/۴۸۹	۰/۰۴۳	۰/۰۷۰
۰/۱۴۱	۰/۰۹۰	۰/۱۶۹	۰/۱۴۶	۰/۷۱۳	۷۸۶/۰	۰/۰۸۴	۰/۱۱۴
۰/۲۷۷	۰/۱۳۱	۰/۱۸۱	۰/۱۴۶	۰/۵۷۷	۰/۶۲۹	۰/۱۵۹	۰/۰۸۵
۰/۱۷۱	۰/۱۱۹	۰/۱۲۵	۰/۱۳۳	۱/۰۲	۰/۵۵۷	۰/۱۳۱	۰/۰۵۳
۰/۱۵۶	۰/۱۰۷	۰/۰۸۸	۰/۰۸۷	۰/۷۱۳	۰/۷۰۵	۰/۱۳۱	۰/۰۶۸
۰/۱۱۴	۰/۱۱۹	۰/۰۸۰	۰/۰۹۷	۰/۷۱۳	۰/۵۵۷	۰/۲۰۰	۰/۰۷۶

ناحیه ۳ در بین نواحی شش‌گانه منطقه ۱۶ از نظر سطح شاخص‌های حکمروایی خوب شهری شده است. همچنین این ناحیه در شاخص عدالت‌محوری، ضعیف‌ترین عملکرد را داشته است. ناحیه ۴ مانند ناحیه ۲، عملکرد متوسطی داشته است؛ به‌طوری‌که تنها در شاخص عدالت‌محوری به‌عنوان بهترین ناحیه شناخته شده است و همچنین در شاخص اجماع‌محوری، پایین‌ترین رتبه را به‌دست آورده است. ناحیه ۵ هم دارای عملکرد متوسطی بوده است و تنها در شاخص مسئولیت‌پذیری برترین عملکرد را داشته است. ناحیه ۶ هم دارای عملکرد متوسط و تنها در شاخص پاسخگویی عملکرد ضعیف‌تری نسبت به دیگر نواحی داشته است.

در جدول ۵، ضرایب هر یک از شاخص‌ها به تفکیک نواحی آمده است. مطابق این جدول، ناحیه ۱ در سه شاخص قانون‌مداری، شفافیت و کارایی و اثربخشی، ضعیف‌ترین عملکرد را در بین نواحی داشته است. همچنین لازم به ذکر است که در شاخص پاسخگویی هم بهترین عملکرد را ناحیه ۱ داشته است. ناحیه ۲ در بین نواحی مختلف، عملکرد متوسطی داشته است؛ به‌طوری‌که در دو شاخص شفافیت و اجماع‌محوری بهترین عملکرد و در دیگر شاخص‌ها، عملکرد متوسطی داشته است. ناحیه ۳ که در رتبه‌بندی نهایی به‌عنوان برترین ناحیه معرفی شده است، تنها در دو شاخص مشارکت و قانون‌مداری بهترین عملکرد را داشته است. برتری در این دو شاخص منجر به برتری

جدول ۶- کمترین و بیشترین مقادیر ماتریس نرمال وزنی

مشارکت	قانونمداری	پاسخگویی	مسئولیت پذیری	عدالت محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع محوری
F max	۰/۲۷۷ (ناحیه ۳)	۰/۱۳۱ (ناحیه ۳)	۰/۱۹۳ (ناحیه ۱)	۰/۱۷۳ (ناحیه ۱)	۱/۰۲ (ناحیه ۴)	۰/۷۸۶ (ناحیه ۲)	۰/۱۱۴ (ناحیه ۲)
F min	۰/۱۱۴ (ناحیه ۶)	۰/۰۸۵ (ناحیه ۱)	۰/۰۸۰ (ناحیه ۶)	۰/۰۸۷ (ناحیه ۵)	۵۷۷/۰ (ناحیه ۳)	۴۸۹/۰ (ناحیه ۱)	۰/۰۵۳ (ناحیه ۴)
f-f-	۰/۱۶۳	۰/۰۴۶	۰/۰۳۳	۰/۰۸۶	۰/۴۴۳	۲۹۷/۰	۰/۰۶۱

پس از محاسبه ماتریس نرمال وزنی، کمترین و بیشترین مقادیر مربوط به هر یک از شاخص‌ها در نواحی شش گانه منطقه ۱۶ شهر تهران، مطابق جدول ۶ مشخص گردید. برای مثال مشخص شد که ناحیه ۳ بیشترین سطح مشارکت را در بین نواحی دارا می‌باشد و برعکس، ناحیه ۶ از کمترین میزان مشارکت برخوردار است.

جدول ۷- شاخص‌های مطلوبیت و نارضایتی

مشارکت	قانونمداری	پاسخگویی	مسئولیت پذیری	عدالت محوری	شفافیت	کارایی و اثربخشی	اجماع محوری	S	R
ناحیه ۱	۰/۸۲	۱	۰	۰	۰/۴۷۲	۰	۰/۸۲	۱/۶۳۶	۱
ناحیه ۲	۰/۱۲	۰/۱۲۵	۰/۰۹۴	۰/۰۴۲	۰/۶۱۴	۰/۰۷۷	۰	۱/۰۶۲	۰/۶۱۴
ناحیه ۳	۰	۰	۰/۰۴۷	۰/۰۴۳	۰	۰/۴۷۵	۰/۰۵۴	۰/۶۴۶	۰/۴۷۵
ناحیه ۴	۰/۶۵	۰/۰۳۶	۰/۲۶۷	۰/۰۶۵	۰	۰/۶۹۳	۰/۰۴۸	۱/۱۷۲	۰/۶۹۳
ناحیه ۵	۰/۸۲	۰/۰۷۲	۰/۴۱۳	۰	۰/۶۲۳	۰/۰۷۲	۰/۰۴۶	۱/۳۷۹	۰/۶۲۳
ناحیه ۶	۰/۱۳	۰	۰/۴۴۴	۰/۱۲۳	۰/۶۲۳	۰/۶۹۳	۰	۲/۱۲۱	۰/۶۹۳

در جدول ۷، با توجه به مقادیر حداکثر و حداقل محاسبه شده برای هر کدام از شاخص‌ها، فاصله از ایده‌آل مثبت (S) و منفی (R) محاسبه شده است. با توجه به ستون شاخص مطلوبیت (S) و همچنین ستون نارضایتی (R) می‌توان گفت که ناحیه ۶ با شاخص ۲/۱۲۱ بیشترین میزان مطلوبیت در منطقه را دارا می‌باشد و نواحی ۱ و ۵ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نکته جالب توجه این است که در قسمت ستون (R) یا همان شاخص نارضایتی، به جز ناحیه ۱ که در آن بیشترین میزان نارضایتی از شاخص قانونمداری می‌باشد در بقیه ناحیه‌های مورد مطالعه، بیشترین نارضایتی‌ها بدون استثنا مربوط به شاخص‌های عدالت محوری و شفافیت می‌باشند.

جدول ۸- رتبه‌بندی وضعیت برخورداری و محرومیت نواحی شش گانه منطقه ۱۶

شهر تهران بر اساس شاخص ویکور

رتبه	نواحی شش گانه منطقه ۱۶	مقدار Q
۱	ناحیه ۳	۱
۲	ناحیه ۵	۰/۸۴۹
۳	ناحیه ۲	۰/۷۱۷
۴	ناحیه ۴	۰/۶۱۳
۵	ناحیه ۶	۰/۲۹۲
۶	ناحیه ۱	۰/۱۶۴

در نهایت در جدول ۸، مرحله ششم و پایانی به محاسبه شاخص ویکور یا Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها پرداخته شد. نتایج نشان دادند ناحیه ۳ با مقدار Q ۱، به‌عنوان بهترین ناحیه و ناحیه ۱ با مقدار Q ۰/۱۶۴ به‌عنوان ضعیف‌ترین ناحیه از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری می‌باشند و دیگر نواحی نیز عملکرد نزدیک به هم از خود به نمایش گذاشته‌اند.

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

پژوهش حاضر به منظور سنجش و رتبه‌بندی نواحی ۱۶ منطقه تهران از لحاظ حکمروایی خوب شهری با روش تحلیلی- توصیفی و با استفاده از داده‌های استخراج شده از پرسشنامه‌های میدانی در جامعه آماری منطقه ۱۶ به‌وسیله نمونه‌گیری تصادفی گردآوری شد. سپس به‌وسیله مدل VIKOR به رتبه‌بندی نواحی و ارزیابی آنها با استفاده از شاخص‌های مشارکت، شفافیت، قانون‌مداری، پاسخگویی، عدالت‌محوری، مسئولیت‌پذیری، کارایی و اثربخشی و اجماع‌محوری پرداخته شد. نتایج حاصل از مدل ویکور حاکی از آن بود که ناحیه ۳ با شاخص (Q) ۱ در بالاترین رتبه و ناحیه ۱ با شاخص ۰/۱۶۴ در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. البته با توجه به نتایج به‌دست آمده از پژوهش، به این نتیجه دست یافته شد که با وجود تفاوت زیادی که بین ناحیه ۳ به عنوان بهترین و ناحیه ۱ به عنوان بدترین ناحیه از لحاظ دارا بودن شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وجود دارد اما به طور کلی تفاوت زیادی بین نواحی مختلف منطقه ۱۶ از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری وجود ندارد. به‌طوری‌که می‌توان گفت نتیجه حاصل شده از این پژوهش تفاوت زیادی با نتایج پژوهش‌های مشابه انجام شده در داخل کشور در این زمینه ندارد. منطقه مورد مطالعه از لحاظ دارا بودن شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در وضعیت مناسبی قرار ندارد که این نتیجه با یافته‌های موحد و همکاران (۱۳۹۳)، پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷)، بان (۲۰۱۹) و جیانگ (۲۰۲۱) مشابهت دارد.

در پایان می‌توان این نکته را بیان داشت که شهر و کیفیت مدیریت آن و برقراری نظام حکمروایی خوب شهری، وابستگی کاملی با مقوله شهروندی دارد، شهروندی که احساس هویت و تعلق به مکان در پس اندیشه او نهادینه شده باشد و همان‌طور که از فضای شهری استفاده بهینه می‌کند در ارتقای مدیریت آن نیز حساس و مسئولیت‌پذیر باشد. با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- انجام برنامه‌ریزی‌های راهبردی توسط مدیران شهری و اجرای برنامه‌های اثربخش برای تحقق اهداف حکمروایی خوب شهری
- ۲- آموزش و فراگیری اصول شهروندی توسط شهروندان
- ۳- تلاش برای تحقق عدالت و برابری همه شهروندان در استفاده از امکانات عمومی
- ۴- ایجاد زیرساخت‌هایی به منظور رفاه حال شهروندان
- ۵- ایجاد سازوکاری که در آن فعالیت مدیران و مسئولان شهری برای شهروندان کاملاً شفاف و واضح باشد.
- ۶- ایجاد فضاهای عمومی برای برگزاری اجتماعات
- ۷- استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات شهروندان برای انجام برنامه‌ریزی‌های شهری و محلی
- ۸- برگزاری نشست‌هایی بین مردم و مدیران شهری برای تبادل نظرات و همچنین شنیدن انتقادات و پیشنهادات توسط مسئولان.

۷- منابع

- اسدی، ایرج؛ برک‌پور، ناصر. (۱۳۹۰). مدیریت و حکمروایی شهری. تهران: دانشگاه هنر.
- پوراحمد، احمد؛ ابدالی، یعقوب؛ الله، قلی‌پور. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی آثار حکمروایی مطلوب بر زیست‌پذیری شهری؛ مطالعه موردی: کانون‌های جرم‌خیز مناطق ۱۱ و ۱۲

صفایی پور، مسعود؛ زارعی، جواد؛ زادولی خواجه، شاهرخ. (۱۳۹۶). *حقوق و قوانین شهری در ایران*. تهران: انتشارات آراد.

کاظمیان، غلامرضا. (۱۳۹۵). *درآمدی بر الگوی حکمروایی شهری، اندیشه‌های نو در مدیریت و حکمروایی شهری (مجموعه مقالات)*. تهران: انتشارات تپسا.

لطفی، حیدر؛ عدالتخواه، فرداد؛ میرزایی، مینو؛ وزیرپور، شبو. (۱۳۸۸). *مدیریت شهری و جایگاه آن در ارتقای حقوق شهروندان*. نشریه *جغرافیای انسانی*، ۲(۱)، ۱۰۱-۱۱۰.

مرتضوی، مهدی. (۱۳۹۲). *مدیریت محلی و حکمروایی شهری با نگاهی به ساختار مدیریت حکمروایی شهری ژاپن، کره جنوبی، فرانسه و ترکیه*. تهران: مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.

موحد، علی؛ کمانرودی، موسی؛ ساسان‌پور، فرزانه؛ قاسمی کفرودی، سجاد. (۱۳۹۳). *بررسی حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهری (مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهرداری تهران)*. *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری*، ۴(۷)، ۱۷۶-۱۴۶.

نوروزی شیخ‌لر، زهرا. (۱۳۹۶). *تحلیل اثرات حکمروایی در توسعه پایدار اقتصادی مناطق روستایی قم بخش کهک*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.

Addink, H. (2019). *Good governance: Concept and context*. Oxford University Press.

Bano, M. (2019). Partnerships and the good-governance agenda: Improving service delivery through state-NGO collaborations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 30(6), 1270-1283.

Biswas, R., Jana, A., Arya, K., & Ramamritham, K. (2019). A good-governance framework for urban management. *Journal of Urban Management*, 8(2), 225-236.

De Guimarães, J. C. F., Severo, E. A., Júnior, L. A. F., Da Costa, W. P. L. B., & Salmoria, F. T. (2020). Governance and quality of life in smart cities: Towards

شهر تهران. *مجله برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، ۱۰(۲)، ۸۳-۱۰۴.

پوراحمد، احمد؛ پیری، اسماعیل؛ محمدی، یادگار؛ پارسا، شهرام؛ حیدری، سامان. (۱۳۹۷). *حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهری (مطالعه موردی: شهر مریوان)*. *نشریه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۶(۲۴)، ۹۸-۸۱.

حبیبی، داود، محبوبی، سحر. (۱۳۹۸). *تبیین رابطه حکمروایی خوب شهری و رضایت‌مندی شهروندان از عملکرد شهرداری (مطالعه موردی: شهر دوگنبدان)*. *نشریه مطالعات محیطی هفت حصار*، ۸(۳۰)، ۵۸-۴۷.

حسینی، هادی. (۱۳۹۵). *تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران (مورد مطالعه تربت حیدریه)*. *فصلنامه مطالعات شهری*، ۵(۲۰)، ۴۳-۵۲.

حکمت‌نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف؛ افشانی، علیرضا. (۱۳۹۶). *بررسی و تحلیل حکمروایی خوب شهری در ایران: مورد مطالعه: شهر ایلام*. *نشریه آمایش جغرافیایی*، ۷(۲۴)، ۱۵۲-۱۴۳.

زیاری، کرامت‌الله؛ پوراحمد، احمد؛ حاتمی‌نژاد، حسین، باستین، علی. (۱۳۹۷). *سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست‌پذیری شهرها (مطالعه موردی: شهر بوشهر)*. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۹(۴۳)، ۱۸-۱.

ساسان‌پور، فرزانه؛ آزادبخت، احسان. (۱۳۹۳). *کاربرد روش آینده‌پژوهی در حکمروایی خوب شهری*. *ششمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری*.

ساسان‌پور، فرزانه؛ عبداللهی، آوات. (۱۳۹۶). *تحلیل فضایی مدیریت محله‌محور با رویکرد حکمروایی خوب شهری در محله‌های منطقه ۱۰ شهر تهران*. *فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس*، ۹(۳۱)، ۸۱-۴۷.

ساسان‌پور، فرزانه؛ مرادی، ثروت‌اله؛ قاسمی، سجاد. (۱۳۹۲). *نقش حکمروایی خوب شهری در مدیریت محله با استفاده از مدل تاپسیس (مورد مطالعه: محلات منطقه ۱۰ تهران)*. *پنجمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری*.

research: A holistic and state-of-the-art literature review. *Cities*, 119, 103406.

sustainable development goals. *Journal of Cleaner Production*, 253, 119926.

Jiang, H., Geertman, S., & Witte, P. (2021). Smartening urban governance: An evidence-based perspective. *Regional Science Policy & Practice*, 13(3), 744-758.

Popovych, O. (2008). *Good Governance and Policy Addressing Poverty Alleviation in Ukraine* (Master's thesis, University of

Sasanpour, F., & Mehrejani, M. S. (2011). Evaluation on the sustainability of metropolitan environment for good urban management by ecological footprint model. *Journal of Sustainable Development*, 4(3), 243.

Sasanpour, F., & Mehrejani, M. S. (2011). Evaluation on the sustainability of metropolitan environment for good urban management by ecological footprint model. *Journal of Sustainable Development*, 4(3), 243.

Sasanpour, F. (2011). Explaining the Superior Urban Management, A Model For Improving Urban Management In Developing Countries. *Environment, Ecology & Management*, Nov 2012.

Shamsuzzoha, A., Nieminen, J., Piya, S., & Rutledge, K. (2021). Smart city for sustainable environment: A comparison of participatory strategies from Helsinki, Singapore and London. *Cities*, 114, 103194.

Wang, C. H., Steinfeld, E., Maisel, J. L., & Kang, B. (2021). Is your smart city inclusive? Evaluating proposals from the US Department of Transportation's Smart City Challenge. *Sustainable Cities and Society*, 74, 103148.

Wang, C., Gu, J., Martinez, O. S., & Crespo, R. G. (2021). Economic and environmental impacts of energy efficiency over smart cities and regulatory measures using a smart technological solution. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 47, 101422.

Zhao, F., Fashola, O. I., Olarewaju, T. I., & Onwumere, I. (2021). Smart city